

Влияние на UNCITRAL върху законодателството на ЕС за защита на потребителите в електронната търговия

UNCITRAL Influence on EU Consumer Protection Legislation in E-Commerce

Даниел Данов¹

SUMMARY

The rapid development of electronic commerce needs adequate and modern legal regulation to protect consumers, ensure sound commercial practices, and safeguard consumer rights. This article analyses how the instruments of the United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL) influence consumer protection legislation in the European Union. It places particular emphasis on the Model Law on Electronic Commerce and examines its scope of application in relation to all types of information in the form of data messages used in the conduct of commercial activities in an electronic environment. Through a comparative legal analysis, the article explores how the legal principles incorporated in UNCITRAL soft law instruments affect EU hard law. Finally, it assesses the extent to which Member States have integrated flexible law into their national legal systems. The conclusions highlight the impact and implications of soft law instruments for traditional EU hard law and for the legal orders of the Member States, as well as the prospects for interaction between flexible law and traditional hard law, even beyond the context of electronic commerce and consumer protection.

¹ Даниел Данов, докторант, катедра МППЕС, ЮФ на УНСС, България, e-mail: daniel.danov@unwe.bg (Daniel Danov, Doctoral Candidate, Department Private Law Sciences, Juridical Faculty, UNWE, Bulgaria, e-mail: daniel.danov@unwe.bg, danielidanov@gmail.com).

KEY WORDS

UNCITRAL; EU Consumer Protection Law; E-Commerce; Hard Law; Soft Law

Увод

Използването на съвременни методи за комуникация в международната търговия в дигитална среда като например електронната поща или другите видове електронен обмен на данни (чрез уебсайтове, мобилни приложения, Интернет на нещата², блокчейн и други технологии), бележи значителен ръст в последните две десетилетия и се очаква да продължи да се разширява с навлизането на изкуствения интелект. Основната причина е, че новите технологии стават все по-достъпни във всяка една юрисдикция по света, а правните субекти в желанието си да обменят блага (стоки и услуги) постоянно използват информационните технологии за осъществяване на сделки в електронна среда.

По време на епидемията от COVID-19 потребителите все повече се ориентират към електронната търговия като удобен и ефективен начин за пазаруване и плащане. Сред факторите за все по-нарастващата популярност на електронната търговия са удобството, надеждността, мобилността чрез всякакви технологични устройства, както и постоянната ангажираност на вниманието на потребителите предвид удовлетворяването на техните текущи или бъдещи потребности.

Въпреки че електронната търговия в днешно време се крепи на информационните технологии и по-конкретно на обменяните съобщения с данни, тя среща значителни пречки или дори несигурност по отношение на юридическата си сила, като в частност се застрашават правата на по-

² В академичната литература понятието Internet of Things (IoT) се разграничава концептуално от Machine-to-Machine (M2M) комуникацията и Industry 4.0, макар функционалните граници между тези категории да остават флуидни и контекстуално обусловени, вж. L. Atzori, A. Iera, and G. Morabito, *The Internet of Things: A survey. Computer Networks*, 54, 15 (2010), pp. 2787 – 2805, *passim*. <https://doi.org/10.1016/j.comnet.2010.05.010>. В българския езиков контекст, макар и при преводи в литературата да се срещат алтернативи като „Интернет на вещите“ или „Интернет на обектите“, терминът „Интернет на нещата“ е утвърден като стандартен академичен еквивалент на английското понятие.

требителите. С цел да даде решение на този и други проблеми УНЦИТРАЛ, Комисията на ООН по международно търговско право създава още през 1998 г. специално *soft law* – закон-модел за електронна търговия.

Настоящото изследване поставя въпроса за нормативното и функционалното взаимодействие между правото на Европейския съюз и *soft law* инструментите, в частност закона-модел на UNCITRAL за електронната търговия (1996 г., с чл. 5*bis* от 1998 г.), във връзка с формирането на регулацията на електронната търговия и защитата на потребителите в онлайн среда. Анализът е насочен към установяване дали и в каква степен принципите на този закон-модел са повлияли върху хармонизацията на европейското законодателство и върху еволюцията на съвременните стандарти за правна сигурност и потребителска защита в цифровия пазар.

От значение за правилното разбиране на отношението между двете правни системи е определянето на степента на съответствие и взаимодействие между различните източници на правна регулация с оглед на характеристиката им като *soft law* или *hard law*. Така се идентифицират ключовите предизвикателства и възможности за бъдещото развитие на правната уредба в защитата на потребителите и електронната търговия. Освен това се изследват разликите и сходствата между обичайното право, общите принципи на правото и нормите на *soft law* и се наблюдава плавният преход от гъвкаво право към правно валидни задължения.

Има ли допирни точки между закон-модела на UNCITRAL за електронната търговия и Правото на ЕС за защита на потребителите?

Закон-моделът на UNCITRAL за електронната търговия³ установява основните правни принципи за електронните сделки, сключвани от разстояние. Той оказва значително влияние върху развитието на зако-

³ UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment 1996 with additional article 5*bis* as adopted in 1998, [online] https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-04970_ebook.pdf [access 19.05.2025].

нодателството в областта на електронната търговия в световен мащаб. Актът е замислен и създаден така, че да рационализира електронната търговия в различните правни системи по света, без да замества националните традиционни закони с техните присъщи особености, а това се отнася и за нормативните актове, които имат за цел да защитават потребителите.

Важно е ясно да се очертаят основните цели, заложи в закон-модела на UNCITRAL относно електронната търговия. Главната му цел е да улесни използването на модерни средства за комуникация и сключване на договори в международната търговия, като преодолее съществуващите правни бариери, породени от традиционните изисквания за писмена форма, оригиналност на документите и автентичност на подписите. В този контекст Закон-моделът не просто адаптира съществуващите правни принципи към новите технологии, а изгражда гъвкава и технологично неутрална рамка, която се прилага впоследствие в различни правни системи. Сред неговите основни цели се открояват създаването на правна сигурност за електронните съобщения и сделки, насърчаването на международната хармонизация и унификация на правилата за електронна търговия, утвърждаването на електронните средства като равностойни на традиционните хартиени документи по отношение на доказателствената им стойност и правното им признаване, както и подпомагането на електронната търговия като двигател на икономическия растеж и глобализацията. Това го определя не само като юридически инструмент за адаптация на гъвкави принципи и правила, но и като стратегическа инициатива за изграждане на нови стандарти в традиционната правна уредба, насочени към бъдещето. Законът на UNCITRAL балансира между необходимостта от стабилност на правните системи и нуждата от иновации в една бързо развиваща се цифрова среда.

Включването на части от нормите или принципите на *soft law*, включително закон-моделите, създадени от организации като UNCITRAL или цялостното им възприемане в законодателството, представлява забележителен опит за хармонизация на правните норми и догонване на технологичния напредък във възможно повече юрисдикции.

Закон-моделът на UNCITRAL е правен инструмент за хармонизация и е създаден така, че държавите да го възприемат било чрез директно законодателно инкорпориране, било единствено чрез въвеждане на неговите принципи в националното право. По отношение на държавите членки на ЕС, възможността за директно възприемане на Моделния закон или неговите принципи съществува независимо от актовете на вторичното право на ЕС (директиви и регламенти), при спазване на общите изисквания за съвместимост с правото на Съюза. Така например, ако липсва специфична уредба в правото на ЕС и няма директива или регламент, държавите членки имат свобода на преценка и могат да възприемат принципи или норми от гъвкави инструменти, подобни на Модел-закон. В началните етапи на развитие на електронната търговия членове на ЕС са заели в своите национални закони от UNCITRAL концепцията за „функционалната еквивалентност“ преди тя да бъде консолидирана на европейско ниво. Тогава все още не съществува общоевропейска правна рамка на традиционното право. Дори когато правото на ЕС регулира определена материя частично, отново членовете му могат да приемат допълнителни норми в националното си законодателство, вдъхновени от UNCITRAL, ако те не противоречат на задължителни разпоредби на неговото право.

В областта на електронното сключване на договори някои държави (например Германия и Франция) въвеждат допълнителни изисквания за електронните съобщения, основани на международните стандарти. В Германия изискванията за електронни договори са уредени в § 126a⁴ и § 127⁵ от ГГЗ, докато във Франция съответната рамка произтича от ГК, чл. 1366⁶ и следващите, както и от Декрет № 2017-1416 от 28.09.2017 г. относно надеждната електронна идентификация, в съответствие с Европейския eIDAS регламент⁷. Често принципите на

⁴ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB), § 126a Elektronische Form, [online] https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___126a.html [Access 04.03.2026].

⁵ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB), § 127 Vereinbarte Form, [online] https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/___127.html [Access 04.03.2026].

⁶ Code civil, art. 1366. Légifrance, [online] https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000032042461 [Accès 04.03.2026].

⁷ Légifrance. (2017). Décret n° 2017-1416 du 28 septembre 2017 relatif à la signature électronique. [online] <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000035676246/2017-11-23/> [ac-

UNCITRAL се възприемат не чрез формално транспониране, а чрез развитие на вътрешното право в съответствие с тях. В този смисъл е концепцията за равностойността на електронния подпис и ръкописния подпис, въведена първо от UNCITRAL. Тя се развива в редица национални законодателства преди създаването на Регламент (ЕС) № 910/2014 относно електронната идентификация и удостоверителните услуги (eIDAS).

Примери от българското законодателство

В България възприемането на принципи от UNCITRAL е видно в различни актове.

1. Законът за електронния документ и електронния подпис (ЗЕДЕП) (обн., ДВ, бр. 34 от 2001 г.) приема ключовата концепция за „функционалната еквивалентност“ между електронните и традиционните документи. Този принцип според UNCITRAL означава, че електронните съобщения могат да изпълняват същите правни функции като хартиените документи (например писмена форма, подпис, оригинал), стига да бъдат изпълнени определени технически и правни изисквания. Закон-моделът на UNCITRAL е създаден преди ЕС да приеме първия си общ режим за електронните подписи с Директивата 1999/93/ЕО.
2. Законът за електронната търговия (обн., ДВ, бр. 51 от 2006 г.) възприема принципи от Моделния закон за електронната търговия на UNCITRAL относно валидността на електронните съобщения.

Тези примери показват, че макар днес ЕС да има цялостна регулаторна рамка за електронните сделки, влиянието на UNCITRAL остава значимо и често служи като отправна точка за развитието на националното право.

В рамките на Европейския съюз

Съюзът е известен със строгите си регулации за защита на потребителите, но влиянието на Закон-модела на UNCITRAL за електронна търговия е значително. Това се вижда макар и индиректно, без изричното му посочване в преамбюлите на първичното и вторичното право, свързани с електронната търговия или защитата на правата на потребителите. Общите правни принципи на регулация в Закон-модела са използвани за отправна точка, върху която е надградено сложно законодателство, което защитава в цялост правата на европейския потребител при електронната търговия. По тълкувателен път лесно се разкриват правните принципи и отправни начала в Закон-модела, които, макар и създадени още през 1996 г., намират приложение години по-късно в правната рамка на ЕС, поради своята технологична неутралност и общовалидност.

Директивата за правата на потребителите (2011/83/ЕС)⁸ и Директивата за цифровото съдържание (2019/770)⁹ са част от вторичното право на ЕС, която създава задълбочена структура за защита на правата на потребителите при сделките в електронна среда.

Транспонирането в българското законодателство

В България транспонирането на тези директиви е осъществено чрез конкретни нормативни актове, които адаптират европейските изисквания към националния контекст. Директива 2011/83/ЕС е въведена чрез изменения в Закона за защита на потребителите (ЗЗП). Разширява се обхватът на Закона, включително и за договори, сключени от разстояние и

⁸ Директива 2011/83/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2011 г. относно правата на потребителите за изменение на Директива 93/13/ЕИО на Съвета и Директива 1999/44/ЕО на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на Директива 85/577/ЕИО на Съвета и Директива 97/7/ЕО на Европейския парламент и на Съвета (текст от значение за ЕИП), OJ L 304, 22.11.2011, с. 64 – 88, [онлайн] <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/83/oj> [достъп 4.03.2026].

⁹ Директива (ЕС) 2019/770 на Европейския парламент и на Съвета от 20 май 2019 г. за някои аспекти на договорите за предоставяне на цифрово съдържание и цифрови услуги (текст от значение за ЕИП), OJ L 136, 22.05.2019, pp. 1 – 27, [онлайн] <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/770/oj> [достъп 4.03.2026].

извън търговски обекти, както и за предоставяне на цифрово съдържание и услуги. Измененията влизат в сила на 28 май 2022 г. като част от прилагането на т.нар. Директива „Омнибус“¹⁰. Тя модернизира съществуващите правила за защита на потребителите и въвежда по-строги санкции за правонарушения. Директивата 2019/770/ЕС е транспонирана със Закона за предоставяне на цифрово съдържание и цифрови услуги и за продажбата на стоки¹¹. Уреждат се правата и задълженията на страните по договори за предоставяне на цифрово съдържание и услуги, включително в случаите на предоставяне на лични данни. Тези законодателни промени демонстрират ангажимента на България към прилагането на европейските стандарти за защита на потребителите в цифровата ера и същевременно отразяват принципите, заложи в международно признатите гъвкави юридически инструменти като закон-моделите на UNCITRAL.

Двете директиви дават приоритет на откритостта, справедливостта и наличието на механизми за разрешаване на спорове. Те гарантират като инструменти на твърдото, традиционно право, че потребителите са едновременно информирани и имат контрол върху цифровото съдържание, което купуват или използват. За постигането на тези цели в текстовете им са използвани принципите на Закон-модела, като например юридическото значение на договорите, сключвани в електронна среда и техните условия. В неговите разпоредби за сключването и валидността на договорите, чл. 11, ал. 1 и чл. 5, се посочва, че ако не е уговорено друго, офертата и приемането могат да се извършат и чрез съобщения с данни, както и че валидността не може да се отказва само на основание, че сключването и извършено по този начин. Технологично електронната търговия се осъществява именно чрез съобщения с данни и това се отчита при формирането на традиционното, твърдо

¹⁰ Директива (ЕС) 2019/2161 на Европейския парламент и на Съвета от 27 ноември 2019 г. за изменение на Директива 93/13/ЕИО на Съвета и директиви 98/6/ЕО, 2005/29/ЕО и 2011/83/ЕС на Европейския парламент и на Съвета по отношение на по-доброто прилагане и модернизацията на правилата на Съюза за защита на потребителите, ОJ L 328, 18.12.2019, pp. 7 – 28, [онлайн] <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/2161/oj> [достъп 04.03.2026].

¹¹ Обн. в ДВ на 11.03.2021 г.

законодателство на ЕС. Това съответно влияе и на защитата на правата на потребителите.

Същевременно целта на Директивата (ЕС) 2019/770 е да се намери точният баланс между постигането на високо равнище на защита на потребителите и насърчаването на конкурентоспособността на предприятията, като едновременно с това се осигури спазването на принципа на субсидиарност, определен в чл. 5, т. 3 от Договора за ЕС¹². В съображение 2 от Директивата се предвижда нуждата от хармонизирането на договорите за предоставяне на цифрово съдържание или цифрови услуги на основата на високото равнище на защита на потребителите. Съображение 5 разяснява, че неувереността на потребителите при трансгранични онлайн покупки се дължи на несигурността за договорните им права и неясните клаузи в договорите за цифровото съдържание или цифровите услуги. В отговор общеевропейските законодателни механизми отстраняват такива пречки за доставчиците и потребителите, като стимулират хармонизирането на договорните права при предоставянето на цифрово съдържание или цифрови услуги в целия Съюз. Пълната хармонизация на някои традиционни нормативни аспекти увеличава значително правната сигурност за потребителите и за доставчиците при сделките в електронна среда. Директивата за цифровото съдържание предлага нови хармонични правила на съюзно и национално равнище. От друга страна, държавите членки могат да разширяват обхвата на правилата по Директивата, като предвидят договори и правила извън нейния обхват, които засягат физически или юридически лица без качеството на потребители в традиционен смисъл. Такива са неправителствените организации, новосъздадените или малките и средните предприятия. Държавите членки следва свободно да решават дали са изпълнени изискванията за сключването, съществуването и действителността на договорите съгласно националното си право (Съображение 24).

¹² Той има за цел да гарантира, че решенията се вземат на възможно най-близко ниво за гражданите и че се извършват постоянни проверки, за да се провери дали действията на равнището на Европейски съюз (ЕС) са оправдани с оглед на възможностите, налични на национално, регионално или местно равнище.

Всичко от анализа на особеностите на защитата на правата на потребителите при вторичното право на ЕС и характеристиките на местно ниво в държавите членки има връзка с целта на Закон-модела. На националните законодатели се предлага богат набор от международно-приемливи общи правила и принципи за премахване на редица правни пречки и за създаването на по-сигурна среда при електронната търговия.

Според съображенията по Директивата за правата на потребителите (2011/83/ЕС) съобразно чл. 26, § 2 от Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС) вътрешният пазар се състои от пространство без вътрешни граници. Това гарантира както неограниченото движение на стоки и услуги, така и свободата на установяване. За създаването на реален единен пазар за потребителите е важно да се стандартизират някои елементи на договорите за продажба от разстояние или извън търговския обект. Пречките пред електронната търговия са подчертани в Съображение 5 към Директивата. Такава е непълноценното използване и ограничения ръст на трансграничните продажби от разстояние и особено в интернет, които имат голям потенциал за развитието на вътрешния пазар. Целта пред европейския законодател е нарастване приложението на тези договори.

Такова предизвикателство е решимо от юридическа перспектива само и единствено, ако се преодолеят ограниченията в националните режими за защита на потребителите и ако се хармонизират технически с приложението на неутралните правни принципи на *soft law* като Закон-модела за електронна търговия. Вече ЕС възприема, че хармонизацията на информацията за потребителите и правото на отказ при договорите от разстояние и тези извън търговския обект подпомага високото равнище на защита на потребителите и по-доброто функциониране на вътрешния пазар.

От друга страна, правната рамка за защита на потребителите в Съюза има широк обхват и голям приложен ефект. Те надхвърлят основните правни принципи, инкорпорирани в Закон-модела. Това е така, защото чрез традиционното „твърдо“ (*hard law*) право в ЕС и в държавите членки в електронната търговия задължително се гарантират в най-висока степен правата на потребителите. Изрично се включват и разнообразни елементи от цифровото съдържание като срокове за отказ от договори,

сключвани от разстояние и за прозрачното разкриване на информация за потребителите от търговеца. Това не е предмет на soft law инструментите като Закон-модела. Правните принципи в него са добра отправна точка за развиване на правната регулация и хармонизацията между ПЕС и националните законодателства във връзка със сложните юридически проблеми на електронната търговия, като спомагат за по-добрата защита на правата на потребителите.

С Директивата за предоставяне на цифровото съдържание и цифрови услуги¹³ се предоставят определени права на потребителите в ЕС. Те засягат доставката и съответствието на цифровото съдържание и услуги. Гарантира се получаването на заплатените продукти и услуги съобразно информацията в разпространената преди сделката в електронната среда реклама. По този начин юридическите хипотези, диспозиции, включително и санкции, които засягат европейските потребители в електронната търговия, са дефинирани много по-конкретно в действащото ПЕС, отколкото в по-общите принципи и правила в Закон-модела. При soft law инструмента на UNCITRAL се набляга на международната употреба на съобщения с данни в юридическия контекст на електронната търговия и технологична неутралност. Неговите цели най-общо обхващат улесняването на електронната търговия между и в рамките на държавите, валидирането на сделките, сключени чрез нови информационни технологии, насърчаването изобщо на новите информационни технологии и уеднаквяването на правото и подпомагането на търговските практики. В България Директивата е транспонирана чрез Закона за предоставяне на цифрово съдържание и цифрови услуги и за продажба на стоки¹⁴. В чл. 3, ал. 1 се забранява ограничаването на предоставените от него права на потребителите и всички уговорки, които ги изключват или ограничават приложението им се обявяват за недействителни.

¹³ Директива (ЕС) 2019/770 на Европейския парламент и на Съвета от 20 май 2019 година за някои аспекти на договорите за предоставяне на цифрово съдържание и цифрови услуги, OJ L 136, 22.05.2019, р. 1–27, [онлайн] на: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/770/oj> [достъп 04.03.2026].

¹⁴ Закон за предоставяне на цифрово съдържание и цифрови услуги и за продажба на стоки, обн. ДВ, бр. 23 от 19.03.2021 г., в сила от 01.01.2022 г.

Връзката между Закон-модела и ПЕС е особено важна за защита на потребителите. Инструментите на *soft law* не запълват празнини в твърдото право, а предлагат ефективни и авторитетни решения на сложни юридически проблеми. Всъщност, ако не са дословно инкорпорирани във вторичното право на ЕС или в националните законодателства, все пак неговите принципи са добра основа за нормите на традиционното право.

В Закон-модела съществуват норми, които не са изцяло възприети в европейските директиви и особено в Регламента (ЕС) № 910/2014 (eIDAS). Това е заради неговата технологична неутралност и универсалност, която цели улесняване на международната търговия между държави с различни правни системи и нива на икономическо и технологично развитие. Европейският съюз от своя страна приема по-строг и по-детайлен регулаторен подход чрез eIDAS, който установява конкретни технически и правни стандарти за електронна идентификация и доверителни услуги, включително квалифицирани електронни подписи. Следователно, макар че принципите на UNCITRAL оказват влияние върху ПЕС, Съюзът надгражда и ограничава тяхното приложение, за да осигури по-висока правна сигурност в рамките на вътрешния си пазар.

Сравнителноправен анализ

С чл. 5*bis* от Закон-модела се регулира използването на „препращане“ в контекста на електронната търговия. Това юридически въвежда основния принцип за това, че информацията има винаги правно действие, валидност или изпълнимост, независимо че не се съдържа директно в съобщението с данни, а само е посочена чрез препратка. Това гарантира правното действие на препратките в електронното съобщение наравно с неговото изрично съдържание. Целта на чл. 5*bis* са насоките за решаването в традиционното законодателство на проблема с препращането. Подобен юридически подход в традиционното право е допустим в повечето правни системи, включително в ЕС¹⁵ и съответно чл. 5 и 5а

¹⁵ Изискванията за предоставяне на информация, установени в директивата относно правата на потребителите, допълват изискванията за предоставяне на информация, съдържащи се в Директива 2006/123/ЕО и Директива 2000/31/ЕО, и не възпрепятстват

от Закон-модела също допускат препращане към съдържание от външен източник. Единствено се изисква той да е достъпен и известен на адресатите на електронното съобщение, за да могат да се запознаят със съдържанието след препращането.

Важно е да се уточни, че препращането, използвано в контекста на Закон-модела или други нормативни актове не представлява „препращане“ по смисъла на МЧП. В него „препращането“ (*renvoi*) се отнася до случаи, в които правото на чужда държава, където е повдигнат правен спор, препраща към правото на съда или към правото на трета държава. В разглеждания случай обаче това е проста, бланкетна препратка, без трансгранично, колизионно значение.

В Директивата 2002/65/ЕО за дистанционната търговия на потребителски финансови услуги се предвижда, че задължителната информация към потребителите и търговската цел, която трябва да бъде изяснена, се предоставят по ясен, разбираем и по всякакъв начин, подходящ за средствата за комуникация от разстояние. Вземат се предвид принципите за добросъвестност при търговските сделки и принципите в защита на тези, които не са в състояние по законодателството на държавите членки да дадат съгласието си като например непълнолетни лица¹⁶. Принципът на добросъвестност заема централно място както в европейското, така и в международното търговско право. В рамките на Виенската конвенция за международната продажба на стоки (CISG), чл. 7 (1)¹⁷, изисква тя да се тълкува с оглед на международния ѝ харак-

държавите членки, да налагат допълнителни изисквания за предоставяне на информация в съответствие с тези директиви. Ако някоя разпоредба на Директива 2006/123/ЕО или на Директива 2000/31/ЕО относно съдържанието и начина, по който следва да се предоставя информацията, противоречи на разпоредба на директивата относно правата на потребителите, се прилага разпоредбата на настоящата директива. Тезиста на доказване за спазването на изискванията за предоставяне на информация се носи от търговеца.

¹⁶ Чл. 3, § 2 от Директива 2002/65/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 септември 2002 година относно дистанционната търговия на потребителски финансови услуги и за изменение на Директива 90/619/ЕИО на Съвета и на Директиви 97/7/ЕО и 98/27/ЕО, OJ L 271, 9.10.2002, pp. 16 – 24. Налична на: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2002/65/oj> [Access 04.03.2026].

¹⁷ Art. 7 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG), Vienna, 11 April 1980. [online] https://uncitral.un.org/en/texts/salegoods/conventions/sale_of_goods/cisg [Access 04.03.2026].

тер и насърчаването на добросъвестността в международната търговия. Този подход служи като ориентир за тълкуване и прилагане на правните норми, свързани с електронната търговия, въпреки че CISG не се прилага директно към потребителските договори. CISG предоставя важна перспектива за разбирането и прилагането на принципа на добросъвестност в електронната търговия в рамките на ЕС. Член 7, ал. 1 от Конвенцията изрично изисква тълкуване на нейните разпоредби в дух на насърчаване на добросъвестността в международната търговия, като този подход надхвърля чисто декларативното значение и служи като инструмент за запълване на правни празноти. Въпреки че CISG не се прилага спрямо потребителски продажби, нейната концептуална основа и неформален характер играят ключова роля. В нея липсва изискване за писмена форма. Това създава основа за правна съпоставимост с електронните договори в ЕС. В рамките на ПЕС добросъвестността изпълнява сходна функция при оценка на договорните клаузи, особено в отношенията между търговци и потребители като намира израз в законодателните актове като Директивата 93/13/ЕИО. Това паралелно развитие показва, че добросъвестността, макар и с различен нормативен обхват, е ключова за справедливото регулиране на цифровите търговски отношения.

В Директивата за правата на потребителите (2011/83/ЕС) пък е изтъкнато, че при договорите от разстояние изискванията за предоставяне на информация следва да бъдат адаптирани, с цел да бъдат взети предвид техническите ограничения, свързани с някои носители, като броя на знаците върху някои екрани на мобилни телефони. В тези случаи търговецът следва да спазва минимален набор от изисквания за предоставяне на информация и да препрати потребителя към друг източник на информация, например като осигури връзка към интернет страницата на търговеца, където полезната информация е предоставена на разположение и е леснодостъпна¹⁸.

¹⁸ Съображение 36 от Директива 2011/83/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2011 година относно правата на потребителите, за изменение на Директива 93/13/ЕИО на Съвета и Директива 1999/44/ЕО на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на Директива 85/577/ЕИО на Съвета и Директива 97/7/ЕО на Европейския парламент и на Съвета (текст от значение за ЕИП), ОJ L 304, 22.11.2011, с. 64 – 88, [онлайн] <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/83/oj> [достъп 04.03.2026].

Директивата също така в чл. 5 регулира информацията за договори, различни от тези от разстояние или извън търговския обект, и дори постановява, че всички договорни условия и преддоговорна информация трябва се предоставят по ясен и разбираем начин и изисква пряката им достъпност. Това означава, че е задължително съобразяване със средството за комуникация от разстояние, използването на ясен и разбираем език, и предоставянето на подробна информация за основните характеристики на стоките или услугите, крайната цена, гаранционни условия, срок на договора и правата за анулиране. От друга страна, с чл. 5, § 3, Директивата не задължава държавите членки да прилагат тези изисквания в националното си законодателство за договори, които предполагат ежедневни сделки и се изпълняват непосредствено в момента на сключването. Според чл. 5, § 4 държавите членки могат да приемат или запазват допълнителни изисквания за предоставяне на преддоговорна информация за договори.

Така например, когато потребител от Германия купува софтуер от френски онлайн търговец на дребно, търговецът трябва да предостави конкретна и достъпна информация за софтуера директно на своята интернет страницата или връзка (препратка) към тази на доставчика. По този начин се гарантира спазването на нормите в традиционните правни инструменти на ЕС, а те от своя страна съдържат правни принципи и правила от *soft law* инструменти като Закон-модела.

Интересен е и подходът в ЕС относно хармонизацията на законодателствата в държавите членки. Например чл. 4 от Директивата (2011/83/ЕС) унифицира правния режим като императивно забранява, освен ако тя не урежда друго, въвеждането с национално право на разпоредби, различни от предвидените в нея. Това се отнася и до по-строги или по-малко строги изисквания, защото с тях се създава различно ниво на защита на потребителите.

Закон-моделът не разглежда изрично правото на отказ след покупката при електронна търговия, защото то е юридическа категория извън основния му обхват. Моделът урежда главно улесняването и валидността на електронните сделки. В чл. 9 от Директивата 2011/83/ЕС за сметка на това се предвижда това право на потребителите и в ЕС в 14-дневен срок те могат да се откажат от договор от разстояние или от договор из-

вън търговския обект, без да посочват причини за това и без да заплащат никакви разходи. Това повишава защитата на потребителите и доверието в електронната търговия. Съответно потребител в Германия купува чифт слушалки от италиански онлайн магазин. Той може да реши да ги върне в рамките на 14 дни, без да дължи неустойка. Това олицетворява изричната закрила на правата на потребителите в ЕС. Извън тях така е възможна само на базата на правните принципи за валидността на договорите от разстояние при електронната търговия чрез електронни съобщения, предвидени в Закон-модела, чл. 11.

Разпоредбите за защита на потребителите в ЕС в онлайн среда са строги и задължителни. Това гарантира, че всяка цифровите препратки или общите условия, предоставени на потребителите още в самото електронно съобщение, отговарят на стандартите за откритост и справедливост, преди да се приемат за правно обвързващи.

Директивата 2000/31/ЕО¹⁹, или наричана още „Директива за електронната търговия“, е друг важен акт, свързан индиректно към защита на правата на европейските потребители. Тя цели подпомагане на нормалното функциониране на вътрешния пазар чрез осигуряването на свободното движение на услуги на информационното общество между държавите членки. В чл. 9 е заимстван основен принцип от Закон-модела за употребата на електронни средства при договорните отношения и технологичната неутралност на информационните технологии. Предвидено е, че при сключването на договорите офертата и приемането могат да бъдат изразени по електронен път чрез съобщения, съдържащи данни и това не може да се използва като възражение за тяхната валидност.

От особено значение обаче в контекста на директния ефект на инструменти на *soft law* спрямо правото на ЕС е Съображение 58 от Директивата за електронната търговия, в което се посочва, че тя не променя неговото въздействие, като резултат от дискусиите на международни-

¹⁹ Директива 2000/31/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 8 юни 2000 година за някои правни аспекти на услугите на информационното общество, и по-специално на електронната търговия на вътрешния пазар (Директива за електронната търговия), OJ L 178, 17.07.2000, с. 1 – 16, [онлайн] <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/31/oj> [достъп 04.03.2026].

те организации като СТО, ОИСР, Комисията на ООН по международно търговско право.

Освен това в Закон-модела изрично се посочва, че той не отменя никакво законодателство, още по-малко такова, предназначено да гарантира правата на потребителите. Това правило обхваща както правото на ЕС, така и на всяка друга юрисдикция. Сферата на неговото действие е от съществено значение, тъй като влияе на нормите на традиционното право, създавани от законодателите, включително в ЕС. Въпреки че ПЕС за защита на потребителите при електронната търговия е в значителна степен по-конкретно и по-строго от по-общите правни принципи и правилата на *soft law* инструментариума на UNCITRAL, неговата адаптивност и практическа насоченост е изключително полезна. Чрез „втвърдяването“, превръщането на правилата от *soft law* инструмент в *hard law*, се влияе пряко върху правораздаването и разрешаването на казуси, свързани с правата на потребителите при електронната търговия. Това засяга тълкуването на юридическите факти, които имат отношение по спора. За законодателите в държавите членки е важно да се използват на практика авторитетните достижения на *soft law* инструментите, за да се прилагат всички значими правни принципи при защитата на правата на потребителите или да се подпомогнат индиректно при постигането на тази цел.

Наред с това чл. 7 от Закон-модела разглежда валидността на електронните подписи и определя основната рамка за тяхното приемане, ако те идентифицират лицето и свидетелстват за одобрението от негова страна на правата по отношение на предадената информация при електронната търговия.

В Европейския съюз действа регламентът eIDAS за електронна идентификация, удостоверяване на автентичността и удостоверятелни услуги. Регламентът е приет едва през 2014 г., а разпоредбите му влизат в сила между 2016 и 2018 г., докато Закон-моделът на UNCITRAL е приет през 1998 г. Въпреки това, с Регламента се въвежда усъвършенствана система за електронни подписи, включително квалифицирани електронни подписи, които предлагат най-високо ниво на сигурност и се признават за равностойни на саморъчните подписи във всички държави от ЕС. Както основните принципи от Закон-модела, така и нор-

мите на твърдото право на ЕС, включително Регламентът, гарантират, че електронният подпис не може да бъде обявен за невалиден само въз основа на това, че е в електронен (цифров) формат. Освен това правото на ЕС чрез Регламента eIDAS предвижда и конкретни категории за електронните подписи, включително прости, усъвършенствани и квалифицирани, за да се отговори на различните нива на изискванията за сигурност.

При трансгранични договори в рамките на ЕС използването на квалифициран електронен подпис гарантира целостта и неопровержимостта на сключения договор между страните в правоотношението в електронна среда. Така се спазват най-високите стандарти за сигурност, определени от ЕС, но са заимствани и надградени именно правните принципи заложиени в инструмента представляващи *soft law* като тези в закон-модела на UNCITRAL за електронна търговия.

Закон-моделът предлага авторитетни и адаптивни правни принципи, насочени към унифициране на законодателството в областта на електронната търговия в различните юрисдикции по света. От своя страна ЕС налага по-всеобхватни конкретни и строги разпоредби за защита на потребителите при електронната търговия. Пример за това са Директивата за правата на потребителите и Регламентът eIDAS. Всичко това води до полезен юридически ефект, при който Законът-модел като *soft law* предшества традиционното твърдо право, като установява основните принципи. Законодателството на ЕС впоследствие подобрява тези основополагащи принципи на правото, за да създадат по-силна система от твърди норми за защита на потребителите в целия ЕС, или е възможно дори да ги инкорпорира директно такива, каквито са.

Член 6 от Закон-модела гарантира, че съобщенията с данни отговарят на критериите за писмено съобщение. Директивата на ЕС за правата на потребителите очертава и конкретните подробности, които трябва да бъдат включени в писмената информация, предоставяна на потребителите преди финализирането на сделката от разстояние при електронната търговия. От друга страна, принципът на „функционалната еквивалентност“ в Закон-модела за електронна търговия гарантира, че електронните сделки се третират по същия начин като тези на хартиен носител, а това е в съответствие с изискването за „технологичната неутралност“;

инкорпорирано трайно като нормотворческа техника в законодателството на ЕС. Това юридическо понятие е от решаващо значение, за да се гарантира, че разпоредбите в твърдото право на ЕС ще останат актуални и в светлината на технологичните промени като блокчейн технологиите, умните договори, Интернетa на нещата и изкуствения интелект.

Стратегията на ЕС за защита на правата на потребителите в онлайн търговията е пример за това как твърдото законодателство може ефективно да включва и усъвършенства концепциите на международните необвързващи инструменти на гъвкавото право, а така дори се постига още по-добра съвместимост при регулирането на характерни местни особености в контекста на правните традиции. По този начин се повишава доверието и сигурността на потребителите в онлайн пазарите, но и се създава хармонизирана правна среда.

Какво представлява Soft Law и защо UNCITRAL създава закон-моделу?

Разглеждането на взаимодействието между традиционните международноправни източници и правото на Европейския съюз (ПЕС) като наднационално право представлява съществен етап в разбирането на съвременната еволюция на правната уредба на международните и наднационалните правоотношения. На първо място, традиционните международноправни източници, каквито са международните договори, обичаят и общите принципи на правото, се характеризират с това, че се основават на съгласието и вследствие от него идва задължението на адресатите им да ги спазват. Съгласието остава основният фактор за валидността и обвързващата сила на международноправните норми. Например в класическия международноправен модел държавите запазват своя пълен суверенитет и свободата да се обвързват или да се въздържат от обвързване с дадена международна правна норма. Освен това механизмите за прилагане на международноправните задължения често са по-слабо развити в сравнение с вътрешното право, което води до ограничена степен на ефективност на нормите му в случаи на нарушения. От друга страна, ПЕС представлява качествено нов феномен в развитието на правните системи, защото е наднацио-

нално право и създава пряко приложими норми за държавите членки, техните граждани и организации. За разлика от традиционното международно право (публично и частно), ПЕС не зависи единствено от съгласието на държавите във всеки конкретен случай на прилагане на нормите му. Основополагащият принцип на примат на правото на ЕС установява, че нормите на Съюза имат предимство пред националното право при противоречие, а принципът на директен ефект позволява на частноправните субекти да се позовават на него директно пред националните съдилища. Особено впечатляващ е начинът, по който институциите на ЕС създават действащото позитивно право, чрез регламенти, директиви и решения. Те задължават държавите членки и частноправните им субекти да ги спазват. Това придава на тази нормативна система по-висока степен на институционална автономия и интеграционна динамика в сравнение с традиционните международноправни инструменти. Следва да се подчертае, че докато международното право е по-скоро хоризонтално по характер и регулира взаимоотношения между равнопоставени субекти (държавите или частноправните субекти), ПЕС изгражда вертикална структура на правни отношения между наднационалната организация и индивидуалните субекти. Това доближава неговото функциониране до вътрешноправните системи на държавите. Сравнението между това право и традиционните международноправни източници ясно показва, че то представлява по-напреднал етап в развитието на международното право. То се характеризира със засилена обвързваща сила, директно приложение и институционализирана система за контрол и задължителни юридически санкции на регионално ниво и спрямо всички членове на Съюза и частните лица в тях. Разграничаването между двете системи има важно значение за правилното разбиране на съвременните правни процеси, особено в контекста на бързо развиващи се сфери – като електронната търговия и защитата на потребителите, където наднационалните механизми придобиват все по-голяма роля.

На свой ред обичайното право се формира чрез установяване и широко възприемане в практиката, признавана доброволно от адресатите на правилата ѝ за поведение и спазвана като правнообвързваща. За разлика от обичайното право, общите принципи на правото представляват аб-

страктни, фундаментални норми, извлечени от правните традиции на различни правни системи, които служат като допълнителен източник на регулиране, особено когато няма конкретна позитивна норма. Soft law обхваща препоръки, декларации, ръководни принципи и други инструменти, които, макар и да нямат задължителна правна сила, оказват значително влияние върху развитието и хармонизацията на правото.

Lex mercatoria е друго специфично понятие, което означава съвкупността от търговски обичаи, практики и принципи в международната търговия, които имат правно действие като автономна система на регулиране, успоредна на писаното право. То е типичен пример за взаимодействие между обичайното право и soft law и включва както установени практики, така и ръководни принципи, изготвени от международни организации и професионални асоциации. В контекста на електронната търговия и защитата на потребителите то предоставя нови механизми за развитието на традиционната правна уредба, които отразяват динамиката на глобалния пазар и необходимостта от гъвкави, но ефективни механизми за регулиране.

В настоящото изследване Soft Law, наричано още „гъвкаво“, „меко право“, както и „незадължително“ или „квазиправо“, се използва като общо понятие за правни принципи или правила за поведение. Те представляват и се използват като признат от държавите или международните организации инструмент за регулация, ако бъдат инкорпорирани в актовете на традиционното „твърдо“ право. Юридически изразът „незадължително право“ често се отнася до редица необвързващи инструменти, използвани в съвременните международни отношения.

„Мекото право“ се разграничава от „твърдото право“, което е задължително и обикновено съдържа юридическа санкция за неизпълнение на нормите му. Необвързващите инструменти на soft law нямат силата на закон или международен договор, но могат да служат като авторитетен източник на предложение за правни норми и обичаи. Части от тях могат да придобият правнообвързваща сила, ако страните по договора ги установят като обвързващи клаузи, които имат значение за тълкуването или прилагането на съдържанието на договора. Известно е и друго приложение на тези инструменти, като принципи или правила, които често се спазват от държавите. Въпреки това практиката

по тях не е винаги последователна или достатъчно разпространена и всеобхватна, за да се приемат като част от обичайното международно право или като общ принцип на правото²⁰. Инструментите на така нареченото „гъвкаво право“ се характеризират с широка гама от разнообразни проявления, което прави обобщаването им сложно. Дори при повърхностен анализ на тези многобройни инструменти могат да се открият множество различия в тяхната структура, език, съдържание, автори, адресати, цели и процеси за последващи действия и мониторинг. При наличието на подобни отличителни черти на *soft law* и все по-разнообразното му влияние се виждат трудностите за традиционната структура и съдържанието на конвенционалната международноправна система поради. Още през 1989 г. Чинкин достига до извода, че регламентите на *soft law* нямат задължителна юридическа сила и се различават по множество различни критерии, като поставят предизвикателства пред традиционния международен правен ред. Авторът подчертава необходимостта от по-разнообразен подход към международното право²¹. Институтите на *soft law* се използват съзнателно с цел приемане на международни договори или подпомагане създаването на норми на международното обичайно право. Така мекото право постепенно се превръща в твърдо, а международните договори и нормативна практика в различните юрисдикции пораждаат нови форми на *soft law*. То допълва и допринася още повече за подобряването на международния правопорядък²². Приема се, че инструментите на *soft law* като например закон-моделите на UNCITRAL представлява достъпен и гъвкав начин за формиране на традиционна правна регулация за всякакви обществени отношения в различните юрисдикции по света, включително на ниво ЕС. Доктрината приема, че в повечето юрисдикции *soft law* рядко се проявява като самостоятелна и автономна регулаторна система. Напротив, неговата нормативна ефективност се

²⁰ C. F. J. Doebbler. *Dictionary of Public International Law*, Bloomsbury Publishing, 2018, s. v. Soft Law.

²¹ C. Chinkin. The Challenge of Soft Law: Development and Change in International Law. *International and Comparative Law Quarterly*, 38, 4 (1989), pp. 850 – 866, <https://doi.org/10.1093/iclqaj/38.4.850> [Access 04.03.2025].

²² J. L. Dunoff, S. R. Ratner, D. Wippman. *International Law: Norms, Actors, Process: A Problem-Oriented Approach*, 2nd ed. New York, Wolters Kluwer, 2006.

реализира предимно във взаимодействие с hard law като предшестваш етап на формализация или като инструмент за допълване и конкретизация на вече действащи правни норми²³.

Инструментите на soft law служат като допълнение на правната регулация на национално и международно ниво, което с течение на времето води до все по-значимо международно сътрудничество и координация.

От своя страна закон-моделът на UNCITRAL като soft law инструмент е създаден именно с идеята да предостави на националните законодатели набор от световно признати правни принципи. Той е насочен към премахване на всякакви пречки пред електронната търговия чрез хармонизация и създаване на по-надеждна правна рамка. Концепциите, заложи в него, са предназначени да подпомогнат отделните потребители в електронната търговия при договорните им правоотношения от разстояние. Чрез гъвкавото право законодателите в различните юрисдикции по света получават адекватни решения за справяне с правните предизвикателства при електронната търговия, включително за защитата на правата на потребителите.

„Втвърдяването“ на инструментите на soft law може да бъде също толкова ефективно колкото и самостоятелно създаденото традиционно право, като се адресират и регулират проблеми на търговския оборот и човешките права²⁴. Под това се разбира превръщането на soft law – закон-моделите на UNCITRAL – в норми на традиционното или „твърдото“ право.

²³ D. Shelton. Introduction: Law, Non-Law and the Problem of ‘Soft Law’, *D. Shelton (ed.), Commitment and Compliance: The Role of Non-binding Norms in the International Legal System*. Oxford University Press, 2003, p. 10, n. 5, <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199270989.003.0001>: „In fact, it is rare to find soft law standing in isolation; instead it is used most frequently either as a precursor to hard law or as a supplement to a hard law instrument“.

²⁴ B. Choudhury, Balancing Soft and Hard Law for Business and Human Rights. *International and Comparative Law Quarterly*, 67, 4 (2018), 961 – 986, <https://doi.org/10.1017/S0020589318000155>.

Заключение

Взаимодействието между Закон-модела на UNCITRAL за електронната търговия и разпоредбите на ЕС за защита на потребителите показва динамична връзка, при която правните принципи, стандарти и правила от soft law инструмент служат за основа, която да се доразвива и конкретизира в твърдото законодателство.

Проучването показва някои характеристики на изследваната правна уредба. Закон-моделът на UNCITRAL за електронна търговия, макар и да има характер на soft law, оказва косвено, но устойчиво въздействие върху развитието на правото на ЕС за защита на потребителите в електронната търговия. Това юридическо въздействие се осъществява чрез приемане на общоприети принципи и технически стандарти. Soft law чрез инструмента на UNCITRAL влияе върху традиционната hard law правна система на ЕС като концептуална опора за създаване на задължителни правила за адресатите на правните норми. Липсата на преки правни задължения от нормите на Закон-модела не изключва тяхното правно значение, а напротив – чрез тяхната soft law природа се утвърждават като референция, служеща за отправна точка при законодателни инициативи. Той допринася за развитието на легалните дефиниции на понятия като „информираното съгласие“, „електронните договори“, „автентичността“ и други, което подобрява традиционната правна регулация в ЕС при възприемането им, а също и съдебната практика. С този инструмент се засилва легитимността и предвидимостта в областта на защитата на потребителите при електронната търговия в ЕС, без императивно да ги диктува, а само като ги подпомага.

Тези изводи подчертават влиянието на soft law спрямо традиционно „твърдо“ законодателство като правото на ЕС и демонстрират трансформиращия му ефект от гъвкава регулация чрез общи правила за поведение и принципи към императивни правни норми и легални дефиниции. Стратегията на ЕС е да укрепи и унифицира правната рамка, която гарантира силната защита на потребителите, като същевременно насърчава хармонизиран цифров пазар. Въпреки това, поради различията в начина, по който всяка държава членка прилага политиките, и поради

постоянния напредък в технологиите, е необходимо непрекъснато да се правят промени и да се хармонизират усилията, за да се защитят правата на потребителите в целия Европейски съюз.

В обобщение, закон-моделът на UNCITRAL за електронна търговия е приложим към всички видове съобщения с данни, които могат да бъдат създавани, съхранявани или изпращани. Важно е да се отбележи, че той като *soft law* инструментът не ограничава приемащата го държава или ЕС да разшири обхвата му, за да включи дейности свързани с електронната търговия като защитата на правата на потребителите. Въпреки че не разглежда основно взаимодействията между потребителите на електронна търговия и публичните органи или между потребителите и търговците, той не е замислен така – да няма отношение към тези връзки. В него се включват различни формулировки, които могат да бъдат използвани от приемащите го юрисдикции или ЕС, за да се разшири приложното му поле или ако не в цялост, то частично да се осъществят заложените в него правни принципи, стандарти и правила за поведение или да се надградят.

Предвид резултатите от проведеното правно проучване е важно да се отбележи, че Закон-моделът, включително допълнителният чл. 5bis, приет през 1998 г., не се възпроизвеждат дословно в твърдото право на ЕС или в законодателството на държавите членки. Въпреки това *soft law* инструментът на UNCITRAL оказва значително влияние върху законодателната рамка за електронната търговия в тази нормативна среда. Пример за това е Директивата 2000/31/ЕО за електронната търговия. Тя въвежда, но и надгражда много правни принципи, заимствани от тези в Закон-модела като правното признаване на електронните договори и валидността на електронните подписи. Директивата 1999/93/ЕО за електронните подписи установява общностна рамка за електронните подписи и също е повлияна от Закон-модела. Тя впоследствие е заменена от Регламента за eIDAS (910/2014). Той доразвива принципи, сходни на тези установени от предишната директива и на Закон-модела. Регламентът за eIDAS (910/2014) осигурява цялостна рамка за електронна идентификация и удостоверителни услуги за електронни трансакции на вътрешния пазар и гарантира, че електронните сделки

са сигурни и имат същия правен статус като традиционните договори на хартиен носител в целия ЕС.

Закон-моделът на UNCITRAL за електронната търговия е концептуална основа, върху която ЕС изгражда своята нормативна рамка за цифрови трансакции, макар и без директно транспониране. Той въвежда принципа на функционалния еквивалент, т.е. електронните съобщения могат да имат същата правна стойност като писмените документи. Същият подход намира израз в чл. 9 от Директивата 2000/31/ЕО, където електронните договори изрично се признават като юридически валидни. Подобна паралелна логика се открива и при регулирането на електронните подписи, където чл. 7 от Закон-модела потвърждава възможността електронният подпис да замества подписа на хартия при наличие на надеждност. Директивата 1999/93/ЕО, а впоследствие и Регламентът eIDAS, създават многослойна система за квалифицирани, усъвършенствани и обикновени електронни подписи, основаваща се на сходни критерии за доверие и проверимост. Отделно eIDAS доразвива идеята за правна сигурност в електронната среда, като включва не само електронни подписи, но и електронна идентификация и удостоверявателни услуги. Те не са изрично регламентирани в Закон-модела, но произтичат логично от неговия дух. В този смисъл, въпреки че европейското законодателство надгражда и усложнява първоначалните модели на UNCITRAL, то ги следва като отправна точка за концептуално и функционално изграждане на правото на електронната търговия в ЕС.

Инструментите на твърдото право на ЕС и държавите членки и тези на *soft law* (като закон-модела на UNCITRAL за електронната търговия) могат да се надграждат взаимно по два основни начина. Първо, необвързващото гъвкаво право може да доведе до обвързващо твърдо право като повлиява за първоначалното приемане на традиционните твърди правни норми и институти. Второ, вече действащото твърдо право може впоследствие да бъде доразвито, т.е. да се измени и допълни благодарение на авторитета и влиянието на инструменти на *soft law*.

В перспектива както инструментите на *soft law* като закон-модела на UNCITRAL за електронна търговия, така и правилата на ЕС за защита на потребителите постоянно трябва да се приспособяват към

нововъзникващите технически постижения и развиващите се пазарни практики. Блокчейнът, изкуственият интелект и Интернетът на нещата (IoT) поставят постоянно нови предизвикателства и перспективи пред регулирането на електронната търговия. Понастоящем Европейският съюз участва в активен процес на преразглеждане на своите правила в областта на цифровите технологии, който включва Digital Services Act²⁵ и Digital Markets Act²⁶. Целта е да се решат проблемите, породени от големите онлайн платформи и да се създаде справедлив цифров пазар. Тези инициативи показват проактивна стратегия, която гарантира, че защитата на потребителите е в крак с технологичния напредък, като същевременно се основава или ако това не е така, то поне може да заимства или прилага в цялост правните принципи заложиени в soft law инструменти като закон-модела на UNCITRAL за електронната търговия.

Цитирана библиография

Atzori, L., Iera, A., Morabito, G. The Internet of Things: A survey. – In: *Computer Networks*, 54, 15 (2010), pp. 2787 – 2805; <https://doi.org/10.1016/j.comnet.2010.05.010>

Chinkin, C. *The Challenge of Soft Law: Development and Change in International Law*. *International and Comparative Law Quarterly*, 38, 4 (1989), pp. 850 – 866; <https://doi.org/10.1093/iclqaj/38.4.850>

Choudhury, B. *Balancing Soft and Hard Law for Business and Human Rights*. *International and Comparative Law Quarterly*, 67, 4 (2018), pp. 961 – 986; <https://doi.org/10.1017/S0020589318000155>

Doebbler, C. F. J. *Dictionary of Public International Law*. Lanham, Rowman & Littlefield Publishers, 2018, s. v. Soft Law.

²⁵ Регламент (ЕС) 2022/2065 на Европейския парламент и на Съвета от 19 октомври 2022 г. относно единния пазар на цифрови услуги и за изменение на Директива 2000/31/ЕО (Digital Services Act), OJ L 277, 27.10.2022, pp. 1 – 102, [online] <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj> [Access 04.03.2026].

²⁶ Регламент (ЕС) 2022/1925 на Европейския парламент и на Съвета от 14 септември 2022 г. относно оспорими и справедливи пазари в цифровия сектор и за изменение на директиви (ЕС) 2019/1937 и (ЕС) 2020/1828 (Digital Markets Act), OJ L 265, 12.10.2022, pp. 1 – 66, [online] <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/1925/oj> [Access 04.03.2026].

Dunoff, J. L., Ratner, S., Wippman, D. *International Law: Norms, Actors, Process: A Problem-Oriented Approach*, 2 ed. New York, Walters Kluwer, 2006.

Shelton, D. *Introduction: Law, Non-Law and the Problem of „Soft Law*, Shelton D. (ed.), *Commitment and Compliance: The Role of Non-binding Norms in the International Legal System*. Oxford, Oxford University Press, 2003, pp. 1 – 188, <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199270989.003.0001>